

Dr. Fr. Ilešič:

Stenograf Franjo Magdić.

Dne 26. julija 1914 je v Zagrebu umrl nestor in prvak hrvatske stenografije, štajerski Slovenec, profesor Franjo Magdić v 84. letu svojega življenja.

Narodil se je Magdić 21. novembra 1830 v Logarovcih, lepi vasi na Murskem polju blizu Ljutomera na Štajerskem. V ljudsko šolo je hodil k Sv. Križu, potem pa je posečal dve leti nemško šolo v Radgoni. Gimnazijo je dovršil v Gradcu l. 1853, tehniko istotam l. 1857. S 1. majem 1858 je nastopil prvo svojo službo, in sicer pri krajiškem vojnem stavbenem ravnateljstvu v Zagrebu. Od 21. marca 1861 do 12. septembra 1901, torej 40 let je služboval na zagrebški realki; s tem letom je šel v pokoj.¹

Prvo stenografsko društvo v Pragi je Magdića imenovalo svojim dopisujočim članom, in to že v sedemdesetih letih, „Stenografsko društvo v Zagrebu“ pa pozneje svojim častnim članom.

Stenografije se je Magdić najprej učil v zimskem tečaju 1847/48 na deželni realki oziroma na Joaneju v Gradcu v privatnem kurzu, ki ga je imel njegov ožji zemljak Ivan Vinković, potem pa l. 1849 z odličnim uspehom na graški gimnaziji pri učitelju stenografije Al. Allingerju. To je bila seveda nemška stenografija. Kdaj se je začel baviti s slovansko, posebe s hrvatsko stenografijo, mi ni znano. Morda je poleg občega narodnega slovanskega pokreta l. 1848. mu za to dalo posebno pobudo delo Čeha Jak. Ign. Hegerja: „Kurze Anleitung zur Steno-Tachygraphie für die vier slavischen Hauptsprachen, als: die böhmische, polnische, illyrische und russische mit deutscher Übersetzung nach eigenem ausführlichem System der tschecho-slavischen Stenographie“ (1849). Vsekakor pa ne more biti istina, kar mi pravi neki vir, češ, da se je s slovansko stenografijo začel ukvarjati l. 1861.; saj je bil tega leta že poklican za steno-

¹ Kratko biografijo Magdićevo z obširno razpravo o njegovi stenografiji je podal Stanko Miholić v svoji študiji „Die slovenische Stenographie“ v „Archivu für Stenographie“ (Berlin 1903, 55 Jg., 86). Dosti obsežno piše o njem tudi A. Cuva v svoji „Gradji za povjest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije“, III. 67 sl. Nekrolog čitamo v „Korrespondenzblattu“ (Amtliche Zeitung des Königlichen Stenographischen Landesamtes zu Dresden), 1914. Nr. 11. — Lanskega „Stenografa“ nisem dobil v roke.

grafa v hrvatski sabor, kjer je stenografiral do 1875. Njegov prvi spis o jugoslovanski stenografiji je izšel v Izvestju zagrebške realke 1864: „Prilagodjenje Gabelsbergovoga stenografičkoga sustava hrvatskom jeziku“. Nekako istodobno sta se s temelji hrvatske stenografije bavila Izidor Kršnjavi, poznejši šef za uk in bogočastje, in že imenovani Ivan Vinković kot profesor v Vinkovcih, a Magdič ju je s svojim spisom prehitel. Sedem let pozneje (1871) je izdal že knjigo „Stenografija hrvatska polag sustava Gabelsbergerova“ (v 3 delih), ki v njej vidi kritika odličen napredek v primeri s „Prilagodjenjem“. Po desetih letih (1881) je knjiga izšla v drugem izdanju, ki pa ni bilo boljše od prvega, v nekaterih točkah je celo zaostalo. Napredek pa pomeni zopet tretje izdanje (1895). Sedaj je izšla knjiga že četrta.

Leta 1881. je predsedništvo sabora Magdiča pozvalo, da bi sestavil saborski brzopisni urad; javili so se mu v to svrhu učitelj Ljudevit Tomšič, slušatelj filozofije Stanko Miholić, slušatelj prava Josip Šilović in Ivan Maretič. L. 1882. je Magdič osnoval „Hrvatsko stenografsko društvo v Zagrebu“; v odbor je bil izvoljen za predsednika. Društvo je prirejalo stenografske tečaje, a ni moglo oživeti. Prebudilo se je šele, ko je 1891 začelo izdajati časopis „Stenograf“, kateremu je bil Magdič od začetka do 1903 urednik. Pod njegovim predsedništvom je „Stenografsko društvo“ vladi izročilo spomenico o pouku stenografije ter doseglo, da je vlada (1893) aprobirala predloženi ji učni načrt za stenografijo in imenovala izpraševalno komisijo za to stroko. Število dijakov — stenografov se je v desetih letih dvignilo od 137 na 815. Za vse to zaslužno delovanje je „Stenogr. društvo“ Magdiča ob 25letnici njegove Hrv. stenografije imenovalo za svojega častnega člana.

Magdič pa je gojil tudi slovensko stenografijo. V II. letniku „Stenografa“ (1892/93) je priobčil svoj načrt slovenske stenografije po Gabelsbergerjevem sestavu ter prinašal v listu tudi slovensko štivo. Objavil je nadalje Antona Zupana načrt izvirne slovenske stenografije in pa Frana Hafnerja najstarejše rokopisno očuvani slovenski prevod Gabelsbergerjevega sistema. Končno je 1898 v posebni knjigi izdal svojo „Slovensko stenografijo“. Toda že prej (1893) je izšla Bezenškova „Slovenska stenografija“ v drugem popravljenem natisu, ki jo je ministrstvo potrdilo, ter je profesor Fr. Novak zasnoval svoje delo, ki je sedaj po naših šolah v rabi.

Magdič je zavladal v hrvatski stenografiji, a v slovenski s svojim delom ni uspel. Bil je premalo agilen, da bi mogel iz Za-

greba obvladati tudi slovenske dežele. Zasenčil ga je nevaren, živahen mlad tekmeč, Anton Bezenšek.

Ob prvem svojem javnem nastopu je Bezenšek s pohvalo, dasi ne prav z navdušenjem, poudarjal stenografsko delo Magdičevo. Že v I. letniku svojega „Jugoslavjanskega stenografa“ je za Čehom Hegerjem priobčil članek tudi o Magdiču (št. 5). Pa kmalu sta šla moža povsem narazen. Kot celjski abiturijent je Bezenšek prišel 1874 na zagrebško vseučilišče ter že 1876 začel izdajati „Jugoslavjanskega stenografa“. Sledečih pet let je čas agilnega delovanja Bezenškovega v Zagrebu. Proslul je zlasti po svojih zvezah z dijaškimi stenografskimi krožki. Da so ti uspehi vseučiliščnika Bezenška motili starejšega profesorja Magdiča, je umljivo. Bezenšek je dvajset let pozneje v „Jugoslavj. stenografu“ (1895, str. 109) Magdiču očital, da ga je Magdič že takrat napadal, seveda s početka baje le po svojih „trabantih“; njegove „intrige“ da so Bezenšku olajšale slovo od Zagreba in pot v Sofijo. Po njegovem odhodu je Magdič začel kritizirati Bezenškovo delo „po raznih nestrokovnih listih“ ter je končno — naravno že zato, ker se je Bezenšek umaknil v daljino — zmagal s svojo stvarjo, tako da je deveto desetletje prošlega stoletja čas popolne nadvlade Magdičeve, a obenem tudi čas obče pasivnosti na stenografskem polju. Ko je z l. 1891 začel v Zagrebu izhajati Magdičev „Stenograf“, se je borba začela iznova. Posebno podžgala jo je konkurenca, ki se je pokazala, ko je Magdič v „Stenografu“ 1892/93 priobčeval svojo „Slovensko stenografijo“, a je istodobno tudi Bezenšek svojo „Slovensko stenografijo“ spravljal v svet. Magdič je v „Stenografu“ (III., št. 9–10) o Bezenškovi knjigi napisal slovensko kritiko s končno sodbo: „Za šolsko porabo taka knjiga ni.“ Morda je ta polemika dala Bezenšku povod, da je l. 1895. pričel iznova izdajati „Jugoslavjanskega stenografa“; obratno je pa Bezenšek že takrat trdil, da je najbrž urednika Magdiča njegov „Jugoslavjanski stenograf“ zbudil iz dolgega spanja. Za Bezenška je bila stvar neugodna, ker je bil zelo oddaljen od terena, za katerega se je bojeval, in pa ker je njegov list z drugim letnikom prenehal. Magdičeva „Slov. stenografija“ je sicer izšla v posebni knjigi (1898), a med tem je rasel že tisti, ki je končno zmagal, namreč prof. Novak.

V spor Magdičev-Bezenškov je bil 1881 potegnjen tudi Mijo Vamberger, ki bi si bil bolj želel pomiritve obeh strank nego enostransko popolno zmago; na željo uredništva „Hrvatskoga učitelja“ je napisal očno Magdičevega novega izdanja, ki je morala

biti dosti neugodna. Magdič je odgovarjal, a Vamberger še repliciral. Vsa polemika je bila prav ostra.

Kar je pa Magdiča in Bezenška ločilo, ni bila le razlika v starosti in temperamentu niti gola konkurenčnost, ampak tudi stvarno pojmovanje naše stenografije. Ko je Magdič snoval temelje svoje stenografije, je bila tudi češka stenografija še v povojih in se Jugoslovan nanjo ni mogel prav ozirati. Drugače pa je bilo petnajst let pozneje, ko je nastopal Bezenšek, ki je napravil celo izpit iz stenografije v Pragi, in je naravno, da se je potem v svoji jugoslovanski teoriji držal bolj češkega vzorca. Drugo razliko pa je iskati v sredstvih, kako sta hotela v stenografiji uveljaviti naše narodno edinstvo. Bezenšek je želel, naj bi naša stenografija ne bila le čim najbliže češki, ampak tudi kolikor le mogoče vsem Jugoslovanom ista. Leta 1876. je pisal: „Ako piše na pr. Slovenec slovenski s stenografsko pisavo po naši metodi, more iz napisanega čitati Hrvat — ne slovenski, nego uprav svoj jezik in obratno“ ter je istodobno izrekel željo, naj „bi se bil Magdič še mnogo bolj oziral na bratske narode.“ Bezenšek je imel torej pred očmi homogenost jezika hrvatskega in slovenskega in ustvarjal je eno stenografijo. Magdič pa jo je sestavil za hrvatski jezik ter to in tako stenografijo posebe priredil za slovenščino. Bezenškov učenec, ustvaritelj jugoslovanske stenografske kritike, prof. Mijo Vamberger, ki ne bi nikdar krenil s pota istinitega spoznanja, je v tej stvari očitno na strani Bezenškovi. Vamberger označuje Magdiča glede te točke tako-le („Jugoslavjanski stenograf“ 1895, st. 86): „U istom smjeru, u kojem se (hrv. i slovenski jezik) medjusobno približuju, razilaze se stenografija hrvatska po Magdiču od stenografije slovenske. Dapače današnja je slovenska stenografija bliža Magdičevoj hrvatskoj stenografiji od g. 1864. negoli Magdičevoj od g. 1895. Što više, veća je razlika izmedju Magdičeve hrvatske stenografije i stenografije slovenske negoli izmedju stenografije bugarske i slovenske!... Hrvatska stenografija, kako ju uči Magdič, se sve više i više udalečuje i od ostalih slavenskih stenografija, i u takim stvarima, gdje toga ne bi trebalo“. Ali je Magdič te prigovore pozneje kaj uvaževal, ne morem reči; bistveno je najbrž ostalo v tem oziru vse pri starem.¹

¹ Tri leta pozneje (1898), ko je izšla Magdičeva „Slov. stenografija“ v posebni knjigi, se je Vamberger („Stenograf“ VII, str. 63) ognil takih direktnih očitkov ter pisal: „Od slavenskih jezika slovenski je najsirodniji hrvatskom jeziku... dosljedno odrazuje se srodnost tih jezika i u njihovoj stenografiji. Tu jedinstvenost bilo je tim laglje postići, što je ista sila, koja je duboko proniknula u biće stenografske umjetnosti, izradila oba prevoda.“

Kljub temu pa ni dvomno, da je Magdić imel najboljše namene, da se je v cilju sploh ujema z Bezenškom; šlo je le za primernost sredstev in v tej točki sta si prišla moža navzkriž. Kako je Magdić l. 1892. mislil o stvari, nam kažejo besede, ki jih je tega leta napisal ob objavi svoje „Slovenske stenografije“ v „Stenografu“: „Izmedju slavenskih jezika slovenština je hrvaštini najbliža; osim toga se je književni jezik slovenski u novije vrijeme mnogo približio hrvatskome. Dosljedno toj bližoj srodnosti jezika mogu im i stenografski sustavi biti u istojmjeri slični, a da se neće razlikovati, osim samo, gdje razlika u jeziku nužno zahtijeva i razliku u stenografskom sistemu. Ne treba dokazivati, da je ovakav jedinstveni postupak u hrvatskoj i slovenskoj stenografiji od velike nužde. Misao dakle, uz hrvatsku stenografiju, kojoj je ovaj list prije svega posvećen, usporedo gojiti i slovensku, radja se tako reći sama sobom, pak sam stoga naumio u budućem i narednim brojevima ovoga lista objelodaniti nacrt slovenske stenografije po Gabelsbergerovu sustavu.“

Drugi učenec Bezenškov, Stanko Miholić, stoji odločneje nego Vamberger na strani Magdićeve ter posebno hvali njegovo „Slovensko stenografijo“ („Archiv für Stenographie“, Berlin, 55. Jg., 1903, str. 86), češ, Magdićeve vokalizacija je preprostejša in praktičnejša nego Novakova, takisto sestavljena konzonanca. Njegova Slovenska stenografija „ist kein oberflächliches, übereiltes Machwerk, sondern eine überlegte zielbewußte und langwierige Arbeit. Diese Anerkennung zollt ihr auch Novak, nur ist er der Ansicht, daß sie sich zusehr von der tschechischen Übertragung und auch von dem deutschen Muster entferne. Nach meiner Auffassung spiegelt dagegen die Magdić'sche Übertragung besser den Geist und den Charakter der Gabelsberger'schen Stenographie wieder als die tschechische“.

Vse to nam kaže, da je Magdić v stenografiji ustvarjal samoraslo. Vamberger priznava („Jugoslavjanski stenograf“ 1895, str. 106): „Već prvim svojim radom od g. 1864. Magdić je hrvatskoj stenografiji osjekao tako siguran i odlučan pravac, da se je ona v daljem svom razvoju morala absolutno držati toga smjera.“ Na Magdićevo delo je gradil, kakor trdi Vamberger, tudi Bezenšek. Izraziteje, nego Vamberger, se o tem razmerju izraža Stanko Miholić, češ, mladi Bezenšek je našel večino svojega dela že dogotovljenega v njegovi hrvatski stenografiji iz l. 1871., „sodaß er daraus ganze Seiten, ja ganze Abschnitte in seine slovenische Übertragung aufnehmen konnte.“

Prav prijetno mi je, da morem na tem mestu pokazati na lep zgled, kako se difference v naziranju na kulturna vprašanja razrešijo v harmonijo. Dasi je prof. Bezenšek bil Magdiću stenografski protivnik, vendar priznava v polni meri pokojnikove zasluge. Piše mi namreč: „Profesor Magdić je bil osnovelec hrvatske stenografije, katere sem se jaz tudi poprijel... Važno je, da je do svojih starih let ohranil lepo, harmonično in pravilno stenografsko pisavo. Tudi kot praktičen stenograf v saboru se je odlikoval... S srbskim prispodobljenjem ni dosegel znanega uspeha, a za hrvatsko stenografijo so Magdićeve zasluge neprecenljive. Njegovo ime bo med hrvatskimi stenografi vedno v slavnem spominu, pa tudi med drugimi slovanskimi in sploh Gabelsbergerovimi stenografi bodo dela profesorja Magdića vedno čislana.“

S stenografijo se je Magdić temeljito bavil čez šestdeset let ter se je vglabljal v njeno teorijo. Kakor je sam pravil, mu je stenografija bila znanstven problem, ne „škriblarija“. Vestno je opazoval stenografski razvoj vse do svoje smrti.¹

Jaz sem videl Magdića, moža z dolgo sivo brado, le enkrat in nimam dosti vtisov o njem. Vamberger, ki je kljub nekdanji ostri polemiki ostal z njim dober prijatelj, mi opisuje Magdića kot človeka dobrega, mehkega srca, po svetovnem nazoru popolnoma svobodomiselnega. Ko bi ga Vamberger ne bil zares cenil, bi mu ta značajni mož ne bil na grobu tako iskreno in izbrano govoril.

Magdić je poleg Vambergerja doživel še lepi trenutek, ko se je z bansko naredbo z dne 6. januarja 1910 izpraševalna komisija za stenografijo v Zagrebu ustanovila tudi kot komisija za slovensko stenografijo. V tej komisiji je bil tudi Magdić. Od tistega časa je napravilo lepo število Slovencev izpit iz slovenske stenografije v Zagrebu.

¹ Čim bolj je živel svoji stroki, tem bolj se je naravno z leti odtuževal novim pojavom ostalega kulturnega življenja. Hrvatski fonetični pravopis mu je bil zopr. Modernih književnih struj ni maral.

